

Jul i Roskilde

S C T. I B S K I R K E

A F C H R. C H R I S T E N S E N

Uanselig og ringe af Ydre, gemt bag Tjørnehække, dog ved Alfarvej, i Vinklen mellem Frederiksborgvej og Sct. Ibsvej, ligger den gamle Sct. Ibs Kirke, berøvet Taarn og Kor, men med sit Skib bevaret, den ældste Del af Kirken, der er en af de allerældste Stenkirker i Landet, vel nok fra Tiden før 1100. Dens Bygningshistorie er nøje undersøgt og beskrevet, sidst i Nationalmuseets Stovværk: Danmarks Kirker, hvoraf Bindet om Københavns Amt i dette Aar er under Udgivelse.

Fra 1812 har man et Maleri af Sct. Ibs Kirke, malet af Samuel Mygind, der fra 1810 til sin Død i 1817 udstillede mange Landskabsmalerier paa Charlottenborg.

Det tilhører Apoteker J. Augsborg, som for nogle Aar siden faldt over det paa en Auktion i København og købte det, fordi det var et Roskildemotiv. Vi gengiver det her. Det er et romantisk Maleri, ikke helt nøjagtigt i alle Enkeltheder, men der er en smuk Stemning over det med Vejen og Faareflokken. Endnu stod Kirken dengang baade med Taarn og Kor. I Forgrunden til højre ses et Træ, det maa være den nu saa store, prægtige Elm, et af Byens smukkeste Træer, der bre-

der sin mægtige Krone ved Hjørnet af Sct. Ibsvej og Frederiksborgvej, den gamle Alfarvej nord paa fra Roskilde i Forlængelse af Sct. Olsgade.

Endnu før dette Billede blev malet, var Dødsklokkerne begyndt at ringe over det gamle Gudshus, og det er maaske under Indtryk heraf, Kunstneren over Billedet har lagt en ejendommelig romantisk Stemning, som dog iøvrigt ogsaa var Tidens i kunstnerisk Henseende. Allerede i 1803 skriver Sognepræsten til Sct. Jørgen og Sct. Ib, Lauritz Melchior, i en offentlig Indberetning, at det ofte før har været paa Tale, at Sct. Ibs Kirke kunde nedlægges og Menigheden søge Sct. Jørgens, og at denne Forandring netop nu synes ønskelig. Der indhentes Erklæringer fra Direktionen for Sjællands Stiftskirker, Stiftsøvrighed, Kancelliet, Aarene gaar, og endelig den 1. April 1808 udstedes et Reskript om Salg af Sct. Ibs Kirke ved offentlig Auktion til Nedbrydning, medens Kirkegaarden vedblivende skulde benyttes. Dødsdommens Fuldbrydelse blev imidlertid udsat Gang paa Gang. Allerede før Reskriptet var blevet udstedt, var Sct. Ibs Kirke i Virkeligheden blevet nedlagt som Gudshus. I Efteraaret 1807 anviser Amtmand Treschow Kirken som Opbevaringssted for Krudt og Vaaben, der fra de militære Korps var blevet ført til Roskilde, og da Spaniolerne omkring 1. Juli 1808 blev indkvarteret, dels i Roskilde By, dels i en Lejr paa Bidstrup Hovmark vest for Byen, fik de Sct. Ib anvist til Lazaret. Kirkegaarden blev planeret, og Telte blev opslaaet paa den for de spanske Tropper. Altertavle, Prædikestol og Stole blev nedrevet,

Taarnet indrettet til Køkken for Lazarettet, Klokkerne nedtagne og ført hen i Domkirkens Materialhus. Men Klokkerne havde jo militær Værdi, de kunde omsmeltes og støbes til Kanoner — det skete ogsaa i 1809, de solgtes til de kgl. Kanonstøberier paa Frederiksværk. Endnu i 1810 benyttes Kirken i militært Øjemed, nemlig til Oplag af de betydelige Forraad af Hø og Halm, som er blevet sparet ved Militærhestenes Græsning i Sommeren.

Den nære Forbindelse mellem Militæret og Kirken i disse Krigsaar gav siden Anledning til et Sagn, der endnu lever i vore Dage, nemlig at Sct. Ib skulde være bombarderet af engelske Krigsskibe ude fra Fjorden. Da der for en

lille halv Snes Aar siden blev fundet Klumper af Svovlkis i Strandengen, hed det sig, at det var engelske Kanonkugler fra 1807. Sct. Ib er aldrig blevet bombarderet.

Reskriptet om Kirkens Salg til Nedbrydning stod stadig ved Magt, og da Krigen var sluttet i 1814 og Kirken ikke mere blev brugt til Magasin for Militæret, skred man til Auktion. Den holdtes den 6. Juni 1815, og Forvalter Albrecht bliver højstbydende pr. Kommission og fik Hammerslag for 4360

Rdl. Dette Bud var over Forventning, og Priserne paa Inventar og Materialer, der blev solgt særskilt, viser en vældig Stigning paa Tømmer og Sten. Alligevel holdes en ny Auktion den 6. Sept. med ændrede Konditioner, saaledes at Kirkegaarden følger med, og at Kirken faar Lov at blive staaende for senere at anvendes til Fabriksvæsen, Magasin eller hvad Køberen ønsker. Ved anden Auktion blev afgivet flere Bud, bl. a. af Malermester Ehlers, indtil Albrecht igen blev højstbydende pr. Kommission med 5300 Rdl. Den virkelige Køber var Købmand *Jacob Borch.

I en Afhandling i sin Tid i Historisk Samfunds Aarbøger har Magister Victor Hermansen gjort udførlig Rede for alle disse Forhandlinger, der førtes fra 1803 indtil Dødsdommens Fuldbrydelse i 1815. Om Kirkens og Kirkegaardens Skæbne herefter kan meddeles nogle enkelte Ting.

Jacob Borch lod Taarn, Kor og Vaabenhus nedrive, og Hvælvingerne i Skibet blev nedtaget. For Korbue og Taarnbue blev hængt Plankeporte, og den gamle Kirke var nu Pakhus i mange Aar. I 1884 overtoges Kirke og Kirkegaard af Sjællands Stiftslandsbykirker, men der gik endnu en Aarrække, inden der blev bødet paa Vandalismen ved Ødelæggelsen af det ærværdige Middelalderminde. Kirkebygningen forfaldt og fik kun den allernødvendigste Vedligeholdelse, skønt der var Grunde nok til at holde Bygningen i Ære. Maleren Zeuthen tog i 1858 en Skitse af nogle af Vejrliget sparede Figurbilleder paa

Sct. Ibs Kirke før Restaureringen. Efter Radering af P. Holm 1922.

Østvæggens Yderside — altsaa mod det nedrevne Kor — og Jac. Kornerup, der gennem Slægtskab med Ejeren af Kirken havde let Adgang til den, fremdrog i 1860 værdifulde romanske Kalkmalerier paa samme Vægs Inderside. Igen i Efteraaret 1900 fremdrog han et Sæt Malerier. Det er betagende at læse om de Rester, der endnu saa sent bestod af denne Udsmykning. Nu er der kun sørgelige Spor tilbage, men Akvareller af Zeuthen og Kornerup viser, hvor farverige disse Billeder fra Tiden 1200—1250 har været.

Allerede i 1868 foreslog Jac. Kornerup, at Kirken skulde istandsættes og anvendes som Ligkapel for Sct. Jørgensbjerg, og igen i 1900 udtrykte han i en Afhandling Ønsket om en Istandsættelse, der indskrænkede sig til det nødvendigeste for at bevare Vægmalierne, der ellers gik deres Undergang i Møde. Da Historisk Samfund blev dannet i 1910, blev Sagen atter rejst, men paa en Henvendelse herfra i 1913 svarede Kirkeministeriet, at man savnede de nødvendige Midler i Øjeblikket til den Istandsættelse, som man indrømmede engang burde finde Sted. Igen i 1918 henvendte Samfundets daværende Formand, Rektor, Dr. Bertelsen sig til Ministeriet, der ikke turde stille nogen Bevilling i Udsigt, men lovede at fremme Sagen, hvis de fornødne Midler blev fremskaffet af Samfundet.

Da Dr. jur. C. W. Westrup blev Kirkeværge, rejste han paa ny Sagen. Der blev nedsat en Komité, skaffet Penge, bl. a. ved en Basar i Palægaarden, og i 1924 var Istandsættelsen fuldført under Ledelse af Arkitekt Mogens Clemmensen. Det er en ædruelig og forsvarlig Restaurering, her er sket, en Bevaring og en historisk Tilbageføring, en nænsom og værdig Istandsættelse. Minderne om Pakhustiden fjernedes, i Korbue, Døre og Vinduer suppleredes det manglende Murværk, i Sydturen genaabnedes de to oprindelige Vinduer fra Kirkens ældste Tid, i Nordturen de tre fra senere Tid. Langsiderne fik ny Murstensgesims, Vestgavlen Top- og Fødtinder, svarende til Østgavlen.

Vore Billeder viser Kirken før og efter Istandsættelsen. P. Holms Radering fra 1922 viser Kirken set fra Sydøst før Restaureringen, Vinduet til højre er tilmuret. Fotografiet efter Istandsættelsen er ligeledes taget fra Sydøst, man ser, hvorledes den gamle Kirke har ranket sig. Skibets Mure har nu et malerisk, spættet Udseende, idet

nogle Partier snarest staar blanke, andre dækkes af gamle Pudsrester eller af ny, tynd Berapning. Gaar man ind, er der for den ikke særlig bygningskyndige ikke meget af Interesse, men saa meget mere for den, der søger Kendskab til den tidligromanske Kirkebygningskunst her hjemme. For Lægmanden uden særlige Forudsætninger er der over Sct. Ib en Patina, som gør Indtryk. Den raa Kampestensbrolægning i Gulvet er et Minde fra Nedværdigelsen, den stammer fra Forandringen i 1816

til Pakhus. I Syd-væggen lige ved Døren ses en Niche til Vievandskar, og i Syddørens østre Karm en lignende rundbuet Niche, ligeledes sikkert beregnet til et Vievandskar — til dette sidste Træk kendes ikke nogen Parallel. Af Kalkmalerierne er der kun svage Spor tilbage, og de er endda ikke let at forklare.

I Auktionskonditionerne i 1815 var der med Hensyn til Kirkegaarden taget det Forbehold, at den ikke maatte afbenyttes til Bygning, Pløjning eller Saaning før Udgangen af 1828. Da den foreskrevne Frist var udløbet, blev den i en Del Aar anvendt til Agerland. Da skulde man tro, at den gamle Kirkegrunds Saga som indviet Jord for evigt var omme. Men saaledes gik det ikke. Kirkegaarden har oprindelig kun været lille. Mod Nord strakte den sig kun til

Sct. Ibs Kirke. Maleri af S. Mygind 1812.

en Linie fra det nuværende Redskabshus til den østlige Indgang. Imidlertid blev Sct. Jørgensbjerg Kirkegaard for lille, og man havde derfor i 1836 nord for Sct. Ibs Kirkegaards Nordgrænse købt et Grundstykke og udlagt det til Kirkegaard for Sct. Jørgensbjerg. I Koleraaaret 1853 blev det paabudt, at alle Ligene fra hele Sognet skulde jordes ved Sct. Ib, og nogle Aar efter blev det nuværende Redskabshus af Bindingsværk opført som Ligkapel. I 1870'erne endelig overgik baade det tilkøbte og den gamle Kirkegaard til Sct. Jørgensbjerg. I Begyndelsen af dette Aarhundrede var hele Kirkegaarden ved Sct. Ibs belagt, hvorfor der i 1906 blev anlagt en ny Kirkegaard for Sct. Jørgensbjerg ved Sct. Hansgade.

Sct. Ibs Kirkegaard er nu atter døende. Naar dens Portlaager aabnes, er det som Regel for et Medlem af de Slægter, der har Gravsted herinde. En Undtagelse skete med Maleren L. A. Ring og hans Hustru, hvem der efter deres Ønske blev overladt et Gravsted, hvor deres Askeurner er nedgravet. I samme Gang ligger be-

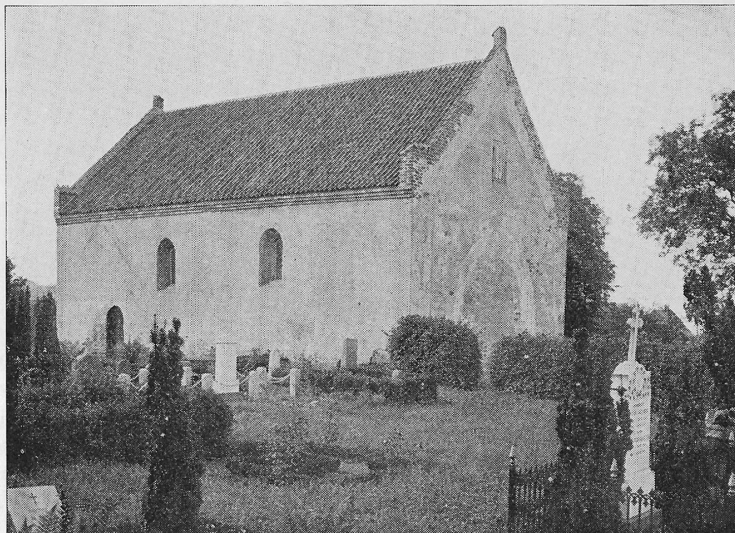
gravet Kunstgartner F. W. Wendt og Lærer J. P. Andersen, to af Sct. Jørgensbjerg mest kendte Mænd fra nyere Tid, begge endnu erindret af den ældre Slægt. Paa Gravstenene læser man ellers de gamle Stednavne: Sct. Agnes, Margrethehaab, Kongemarken, Hørgaarden, Gedevad, Hørhusene, Ladegaardsmøllen o. s. v. Under det store Asketræ nord for Kirken har Skibsmægler Emilius Gram Gravsted, pietetsfuldt vedligeholdt af Familien. Spredt om paa de gamle Grave rejser sig Tuja, Taks og Liguster saa høje som Træer, om end nu stærkt medtagne af barbariske Vintre, og i Græsset mellem Gravtuerne finder man forvildede Eksemplarer af Krokus, Tulipaner og Forglemmigej og andre Blømster, som kærlige Hænder engang har plantet. Den gamle Kirkegaard gør ingenlunde et uvenligt Indtryk, og det smukke gamle Stengærde med Tjørnehækken er et karakteristisk Levn, som stadig holdes vedlige.

For den spadserende, Turisten eller den hjemlige, der finder ind paa den gamle Kirkegaard, er der et Par Ting at pege paa, som er Opmærksomhed værd. Ved Restaureringen i 20'erne var der Planer om at genopbygge Kirkens Kor, og en Sct. Jørgensbjergdreng, Skibsreder, Sir William Petersen, der i England havde arbejdet sig op til Rigdom og Storhed, men aldrig glemte Barndommen hjemme, stillede 20,000 Kr. i Udsigt til dette Formaal. Planen om denne Genopførelse af Koret blev op-

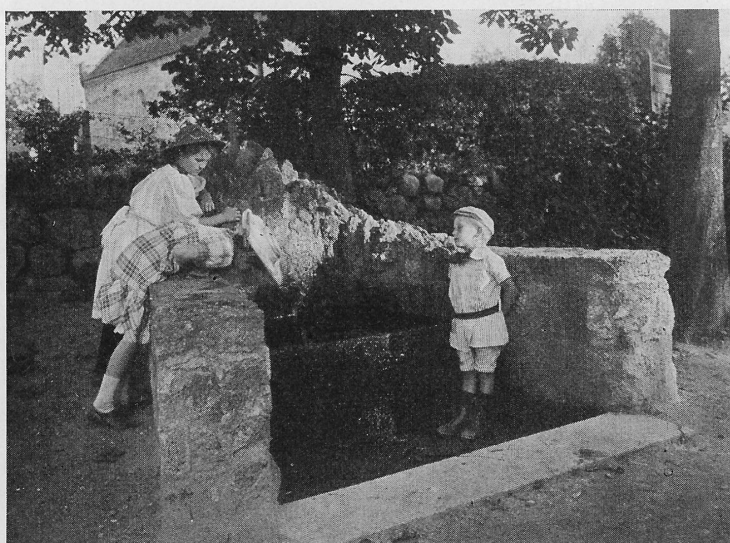
givet, fordi den ikke faldt ind i den begrænsede Ramme, der var sat for Restaureringen. For at markere Koret blev paa dets Plads øst for Kirkemuren opstillet en Døbefont, hvoraf dog kun Kummen er bevaret. Den er af Granit, romansk i Stilen fra Valdemarernes Kirkebygningsperiode, dekoreret foroven og forneden med en Tovsnoning. Men om den er Kirkens oprindelige Font er omtvistet. Derimod staar der nu ved Gl. Frue Kirke

inde i Byen opstillet en Kumme, som en nogenlunde sikker mundtlig Tradition vil vide er fra Sct. Ib. Den blev i sin Tid købt fra Ladegaardsmøllen, hvor den henlaa mellem andre sammenkøbte Sten, og den bekendte Roskilde-Original, Otto Møllerup, »Tummelumsen«, vidste om den at fortælle, at hans Far, Møller Møllerup, Ladegaardsmøllen, havde sagt ham, at Kummen i sin Tid har staaet i Sct. Ibs Kirke. Denne Tradition er vist ikke at kimse af.

Naar saa den spadserende forlader Kirkegården ad Laagen mod Vest, staar man ved Byens smukkeste og bedst bevarede Kildeparti. Som en glemt og hengemt Idyl rinder Sct. Ibs Kilde ustandseligt i sin Fraadstengrotte ned i et lille Bassin. Fire smukke Kastanietræer skærmer Kilden og danner Sommeren igennem et skønt Løvtag over Grotten. Sct. Ibs Kilde er en Idyl — den er Livet, det evigt rindende, op mod de Dødes Have.

Sct. Ibs Kirke efter Restaureringen.

Sct. Ibs Kilde.